

Barun Josip Rudić Aljmaški (1792. – 1879.)

– o 225. obljetnici rođenja

*dr. sc. Ladislav Heka**

Sažetak

Barun Josip Rudić Aljmaški najugledniji je član plemićke obitelji Rudić. Bio je pravnik, političar, pjesnik i počasni član Mađarske akademije znanosti u Budimpešti. Obnašao je brojne dužnosti, među kojima je i funkcija velikoga župana. U radu će biti riječi i o Josipovoj kćeri, barunici Petroneli Rudić (grofica Imréné Szapáry), koja je ostvarila najviši rang iz obitelji Rudić.

Ključne riječi: plemićka obitelj Rudić, barun Josip Rudić Aljmaški, grofica Petronela Rudić

Plemićka obitelj Rudić

Među bačkim plemićima bilo je i dosta Dalmatina ili Bunjevaca, kako ih se od XIX. stoljeća naziva. Ovom prigodom spominjemo danas izumrle obitelji Rudić, čiji je član Krištof Rudić s djecom Tomom i Mihaelom plemstvo dobio od Marije Terezije 28. travnja 1755. godine. Obiteljski posjed površine 12.000 jutara se potkraj XVIII. stoljeća nalazio na području između općine (Bački) Aljmaš i grada Subotice, pa su po ovome posjedu dobili pridjev Aljmaški.

Mihael Rudić je još za života posjed podijelio svojim sinovima Matiji, Antunu i Ivanu, tako da je svaki od njih dobio zemljište veličine 4000 jutara. Matija Rudić je obnovio općinu Bački Aljmaš koja se u XVII. i XVIII. stoljeću nije nalazila na današnjem mjestu, nego na području Starog Aljmaša (*mađ.* Öreg-Almás ili Ó-Almás). Zemljovid državne riznice iz 1768. godine bilježi selo na njegovu sadašnjem mjestu.¹ Trećina Bačkoga Aljmaša je 1780-ih godina dospjela u vlasništvo Matije, Ivana i Antuna Rudića, dok su ostali dio mjesta dobile obitelji Šišković, Kovačić, Antunović i Vermes. Selo je od 1837. imalo ljekarnu, a od 1856. i bolnicu. Pripadala su mu naselja: Kunbaja, Juliskaháza, Mostonga, József szállás és Pálszállás. Rudićev posjed

* docent, Pravni fakultet, Institut za komparativno pravo, Segedin

¹ László Sultis: *Kastély titka*. http://www.bacsalmas.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=2013:kastely-titka&catid=59:kozelet&Itemid=231 (pristupano 5. svibnja 2017.).

se nalazio u Kunbaji (ime je vjerojatno dobila od naziva Kun, što je mađarski naziv za Kumana), koja se prvi put spominje 1580. godine u turskom defteru i bila je u sastavu subotičke nahije. Imala je 27 poreznih obveznika, a 1658. godine je kao pustara dodijeljena Pálu Serényiju. Za vrijeme Rákoczijeva ustanka je njenih ranijih 59 žitelja napustilo mjesto.

Novom darovnicom je 1745. godine dodijeljena Petru, Antunu, Jakovu, Đuri i Lovri Latinoviću, Josipu Guganoviću i Šimunu Antunoviću koji su se pozivali na to da im zemljište pripada, ali to nisu mogli potkrijepiti ispravama jer su one izgubljene. S obzirom na to da kralj nije potvrdio palatinovu darovnicu, kraljevka je riznica 1791. godine osporila njihovo vlasništvo, koje im je 1825. godine oduzeto. Kunbaja je 1817. dospjela u posjed Matije Rudića Aljmaškog koji je u mjesto naselio njemačke koloniste. Tada je pustara postala općina, a kasnije je u upravnom pogledu ušla u sastav Bačkoga Aljmaša.

Po popisu iz 1900. godine u općini Bački Aljmaš živjelo je 9291 duša u 1604 kuće. Uglavnom su bili rimokatoličke vjeroispovijesti (ne stoji, dakle, da su bili Srbi, kako se često spominje u mađarskoj literaturi), a po materinskom jeziku je bilo: 3292 Mađara, 4673 Nijemaca, 1168 Bunjevaca i 149 Srba. Budući da je poslije smrti baruna Josipa Rudića ml. obiteljski posjed naslijedila njegova udovica Julia Szászy, koja se preudala za grofa Józsefa Telekija, to je Rudićev imetak prešao u vlasništvo grofova Telekijevih, te su početkom XX. stoljeća dva najveća zemljoposjednika u Bačkom Aljmašu bili spomenuta grofica Józsefné Teleki (udovica Josipa Rudića ml.) i barun Stjepan Vojnić (*mađ.* Vojnits István). Mjesto je imalo sud, redarstvenu postaju, financijsku ispostavu, javnog bilježnika, školu, željezničku postaju, poštu i brzovoz, parni mlin, nadalje udrugu Kasino, dvije čitaonice i oko četiri tisuće žitelja.² Obitelj Rudić je posjede imala i u Subotici.

Subotičke obitelji Rudić i Vojnić su 1763. i 1768. godine za godišnji iznos od 505 forinta zakupile komorski posjed Staru Moravicu (*mađ.* Ómoravicza, Kossuthfalva). Prvi spomen mjesta potječe iz 1580. godine kada ga turski defter spominje u subotičkoj, a 1590. godine se navodi u somborskoj nahiji kao naselje s 14 poreznih obveznika. Od 1738. godine ju je kao samostalnu pustaru komora izdavala u najam, što su iskoristili Rudići i Vojnić. Godine 1801. su ga od državne riznice stekle obitelji Heinrich, Piuković, Szalmási, Tomcsányi i Vojnić.

Rudići su vezani i za Matević (*mađ.* Matheovics, od 1904. Mátételke), smješten 8 km sjeverozapadno od Bačkog Aljmaša. Stanovnici pustare bili su „uglavnom rimokatolički Dalmatini doseljeni iz Hrvatske koji su ubrzo naučili mađarski jezik“.³ Bili su to plemići koji nisu htjeli plaćati porez, pa su se preselili na pustare Matević i Militić (kasniji Lemeš). Matević je u crkvenom pogledu pripadao Tatazi (*mađ.* Tataháza), a oni među njima koji nisu znali mađarski ostali su pod duhovnom skrbi aljmaške župe, jer svećenik u Tatazi nije znao njihov jezik. Barun Josip Rudić je

² István Iványi: Bács-Bodrog vármegye községei. In: Samu Borovszky: *Magyarország vármegyei és városai. Bács-Bodrog vármegye I.* Budapest, 1909. str. 25. <http://mek.oszk.hu/09500/09536/html/0002/6.html> (pristupano 5. svibnja 2017.).

³ Mátételke. Története. <https://www.matetelke.hu/tortenet/> (pristupano 6. svibnja 2017.).

1877. financijski podupirao izgradnju škole u Mateviću u kojoj se nastava obavljala na „dalmatinskom i mađarskom jeziku“.⁴

Barun Josip Rudić Aljmaški

Najugledniji član ove plemićke obitelji bio je barun Josip Rudić Aljmaški (Subotica, 22. veljače 1792. – Bački Aljmaš, 21. kolovoza 1879.), pravnik, političar (član Doma velikaša Ugarskog sabora), pjesnik i počasni član Mađarske akademije znanosti u Budimpešti. Rođen je u braku Ivana Rudića i Petronele Vojnić. Studirao je mudroslovlje (1809. je stekao zvanje doktora filozofije), a potom i pravo, te se nakon stjecanja doktorata 1816. godine zaposlio u javnoj upravi. Od 1825. obnašao je dužnost podbilježnika, a od 1832. dužnost podžupana Bačko-bodroške županije. Bio je nuncij svoje županije na reformskom Ugarskom saboru od 1832. do 1836. Godine 1837. imenovan je za namjesničkoga savjetnika i administratora, a 1841. za velikoga župana, na kojoj dužnosti ostaje do Mađarske revolucije 1848. godine. Bio je protiv mađarske borbe za slobodu pa su ga ugarske vlasti smijenile. Poslije ukidanja Bachova apsolutizma, u vrijeme provizorija 1861. godine, ponovno je imenovan velikim županom Bačke županije (do 1862., a zatim ponovno nakon sklapanja Austro-ugarske nagodbe – 1867.). U tom je svojstvu bio članom Doma velikaša Ugarskog parlamenta. Tajnim unutarnjim carskim i kraljevskim savjetnikom imenovan je 17. travnja 1867. godine, kada je odstupio s funkcije velikoga župana.⁵

Dobio je brojna odličja za svoj javni rad: 1830. godine ga je Ferdinand V. imenovao vitezom zlatne ostruge (mamuze); papinsko odličje srednjeg Križa svetog Grgura dobio je 1845. godine, a u rang baruna je uzdignut 1854. godine prigodom vjenčanja cara i kralja Franje Josipa I.⁶ Na kraljevoj (i kraljičinoj) krunidbi u Budimu i Pešti (krunidbeni obred je bio u Matijinoj crkvi u Budimu, a ostali dio ceremonije obavljen je u Pešti, naime, Budimpešta tada još nije bila jedinstveni grad), Josip Rudić je nosio zastavu Srbije. Mađarski barunski naslov dobio je 1874. a godinu dana prije toga izabran je za počasnog člana Mađarske akademije znanosti. Postao je prvi Subotičanin sa zvanjem baruna.⁷

Bio je bliski prijatelj Károlya Kisfaludyja, jednoga od najvećih mađarskih pjesnika, dramatičara i slikara, utemeljitelja mađarske novelistike. Kisfaludy je 1822. godine pokrenuo list *Aurora* koji je Rudić financijski pomagao. Kao imućni čovjek bio je mecena koji je financijski podupirao izdavaštvo knjiga (*Subatički glasnik*, 16. 8. 1873.) i kazalište. Oporukom je veći novčani iznos ostavio Mađarskoj akademiji znanosti. Po njemu je nazvan kodeks nabavljen za potrebe aljmaške knjižnice, koji

⁴ Isto.

⁵ Mirko Grlica: *128. Rudics család*. In: Utak és kultúrák. http://www.kulturput.rs/?page_id=344&lang=hu (pristupano 5. svibnja 2017.).

⁶ Isto.

⁷ Stara gradska ulica. U: *Hrvatska riječ*, Subotica, br. 672. 4. ožujka 2016. [http://www.hrvatska-rijec.rs/vest/A22584/Stara-gradska-ulica%20\(5/](http://www.hrvatska-rijec.rs/vest/A22584/Stara-gradska-ulica%20(5/) (pristupano 5. svibnja 2017.).

sadrži pisma i govore crkvenih dostojanstvenika iz XVIII. stoljeća. Barun Josip Rudić Aljmaški je kao pisac ostao zabilježen po pjesničkoj zbirki *Hervatag füzér* (hrv. Uveo vijenac) I. – II. napisanoj na mađarskom jeziku i objavljenoj u Pešti 1857. i 1870. godine.⁸

Bio je oženjen Josipom Vojnić s kojom je imao dvoje djece: sina Ivana (otpr. 1827. – 1851.), Josipa ml. (10. kolovoza 1828. – 12. listopada 1885. Breitensee), a u braku s Terezijom Vojnić (1816. – 1867.) iz Bajše rođena mu je kći Petronela.⁹

Po barunu Rudiću je bila nazvana ulica (Rudić ulica) u staroj gradskoj jezgri u Subotici, u kojoj se nalazila barunova kuća (na uglu Rudić ulice i Ulice Matka Vukovića). „Ova niska građevina bila je jedna od posljednjih baroknih kuća u užem centru grada. Dugo je stajala osamljena u okruženju katnih palača kao svjedok prošlosti grada i njegova baroknog lika. Umjesto nje 1928. godine podignut je markantni kutni objekt“ (*Gradotvorci* I., autori Gordana Prčić Vujnović, Viktorija Aladžić i Mirko Grlica).¹⁰

Po njemu je nazvan i toponim Rudić smješten neposredno uz mađarsko-srbijansku granicu, jugoistočno od Bačkoga Aljmaša. Do 1960. godine se do njega moglo stići željezničkom prugom na liniji Subotica-Baja, na željezničkoj postaji Kunbaja-Bačkoaljmaški vinogradi (*mađ.* Kunbaja-Bácsalmásiszőlök). Pruga i danas postoji, ali vlakovi do njega više ne prometuju. Cestovno je povezan sporednim cestama.

Slika 1. Dom za socijalnu skrb na mjestu bivše željezničke postaje Rudić

Slika 2. Postaja Rudić 1942. (fotografija Sándora Keszthelyija)

Što su pisali o barunu Josipu Rudiću Aljmaškom

Iz mnoštva publikacija u kojima se spominje barunovo ime, na ovome mjestu spominjemo samo nekoliko vrijednih zapisa koji osvjetljavaju neke manje poznate

⁸ Rudics József, báró. In: *Magyar Életrajzi Lexikon 1000–1990*. <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC12527/13234.htm>. (pristupano 21. travnja 2016.).

⁹ Mirko Grlica navodi njezino ime u obliku Perka: Mirko Grlica: *128. Rudics család*. In: *Utak és kultúrák*. http://www.kulturput.rs/?page_id=344&lang=hu (pristupano 5. svibnja 2017.).

¹⁰ Stara gradska ulica. U: *Hrvatska riječ*, Subotica, br. 672. 4. ožujka 2016. [http://www.hrvatskarijec.rs/vest/A22584/Stara-gradska-ulica%20\(5/](http://www.hrvatskarijec.rs/vest/A22584/Stara-gradska-ulica%20(5/) (pristupano 5. svibnja 2017.).

aspekte njegova života i ostavine. Ponajprije spomenimo da se crkva u Bačkom Aljmašu vezuje uz njegovo ime. Prva crkva od čerpića i s trščanim krovom u mjestu je podignuta već 1819. godine. Gradnju današnje crkve započeo je župnik Antal Freidinger 1872. godine po projektu Imrea Steindla. O potrebi njezine gradnje pisao je barun Josip Rudić nadbiskupu Józsefu Haynaldu. U pismu od 22. ožujka 1872. godine piše kako ga je nadbiskup kao patrona crkve pozvao da pomogne u izgradnji nove crkve, jer je zbog poplava koje su pustošile u domovini teško oštećena privremena crkva. Barun izvještava nadbiskupa da duboko poštujući vjeru i duhovnost ovdašnjih žitelja s radošću prilaže dvije tisuće forinta od kojih će prvu polovinu isplatiti u srpnju, a drugu u rujnu.¹¹ Župnik je za izgradnju i uređenje crkve dao sav svoj privatni imetak, te je crkva u Bačkom Aljmašu doista bila jedna od najljepših u okolici. Temeljni kamen crkve položen je 27. travnja 1873., a posvećenje je bilo 28. listopada iste godine. U čast njegova pretka Matije Rudića svetac zaštitnik crkve je sv. Matija apostol i evanđelist, a proštenje (kirvaj) je 21. rujna.¹²

O životnom putu baruna Josipa Rudića Aljmaškoga starijeg pisao je u opširnom prigodnom članku 1943. časopis *Kalangya* ističući da on nije bio samo dostojni nasljednik ranijih slavni velikih župana Pála Széchenyija, grofa Imrea Csákyja, grofa Józsefa Batthyányja, kasnijega ugarskoga primasa grofa Andrása Hadika i Józsefa Ūrményija, nego i „najkarakterističniji predstavnik mađarske duše Bačke koji je ponikao iz Bogom dane mađarske zemlje“.¹³ Navodi se dalje kako su se nakon 150-godišnje turske okupacije na ovu plodnu zemlju doselili mnogi ljudi kako bi „teškim radom od nje opet napravili mađarsku Kanu Galilejsku. Tako su se ovdje nastanili Latinovići, Martinovići i Rudići, potomci obitelji talijansko-hrvatske krvi i latinske kulture doseljenih iz Dalmacije“.¹⁴ U napisu se ističe da „danas“ o Rudićima Aljmaškim svjedoči samo grb u kriпти župne crkve u Bačkom Aljmašu. Opisuje se nadalje grb i hvali Rudiće koji su aktivno sudjelovali u oslobođenju Bačke od Turaka, a u laudacijama ga naziva „Vjernim sinom Domovine“ koji je ostao u sjećanju svima koji su ga sreli.¹⁵ Kaže se da je prije 107 godina djed autora napisao „u plemenitom gradu Subotici“ podučavao jednoga od sinova slavnoga velikog župana Josipa Rudića ml. risanju i lijepom rukopisu. „Kada sam 1929. na tadašnjem ‘graničnom prijelazu’ Kelebiji s rodonačelnikom mađarsko-poljskog prijateljstva barunom Albertom Nyáryjem čekao dolazak posmrtnih ostataka slavnoga generala Bema iz Aleppa, iz daljine su se čula subotička crkvena zvona, pa sam se prisjetio tih starih sveza te ovom prigodom nastojim riječima odati počast pjesniku – velikom županu Bačke.

¹¹ Andrea Zentainé Keller: *Historia Domus* „Wer mir nachfolgen will, der nehme sein Kreuz auf sich.“ <http://www.kunbaja.hu/kunbaja/memlekek.html> (pristupano 5. svibnja 2017.).

¹² Isto.

¹³ Idősebb báró Rudics József emlékezete. In: *Kalangya*, god. XII. br. 6. 15. lipnja 1943. str. 255-257. Vajdasági Magyar Digitális Adattár http://adattar.vmmi.org/?ShowObject=folyoirat_oldal&id=3577&page=5 (pristupano 5. svibnja 2017.).

¹⁴ Isto, str. 255.

¹⁵ Isto.

Taj zaslužni muž je tijekom tri desetljeća u pet navrata bio veliki župan te je ukupno pola stoljeća služio županiji...“.¹⁶

U velikome dijelu uspomene na baruna, u tekstu se hvali njegovo pjesništvo i zasluge koje je stekao i kao mecena u prvoj polovici XIX. stoljeća kada je mađarska književnost ovisila skoro isključivo o pomoći ljudi koji su podupirali kulturu. „Peštanski primarijus i literat Forgó, vrijedni novinar i publicist Kulcsár te nasmiješeni mudrac Rudić bili su najvelikodušniji zajmodavci. Njegov prijatelj Kisfaludy ga je u svojoj komediji ‘Bolesnici’ (*mađ.* ‘Betegek’) 1825. ovjekovječio u znak zahvalnosti pjesnički. U Józsefu Budaházyju je Rudićev lik donio na dramsku pozornicu.“¹⁷ Ističe se također da je tri desetljeća kasnije imao stalno zakupljenu ložu u Nacionalnom kazalištu, čime je financijski potpomagao tu ustanovu, a bio je i jedan od najredovitijih posjetitelja predstava kada god je boravio u prijestolnici.

U tekstu se naglašava i kako je bio vrlo popularan ne samo u Bačkoj te da se kao pjesnik javio u zreloj dobi 1857. godine sa zbirkom pjesama *Hervatag fűzér*. Kaže se da je osim osjećaja za poeziju bio nadaren i pravom mađarskom dušom te rijetkom životnom mudrošću. Ocjenjuje se da mu je pjesništvo bilo plemenitom rasonodom, da je bio vrlo skroman pa nije htio ni da ga se naziva pjesnikom, ali mu se to ne može uskratiti, jer iz njegovih stihova „progovara oduševljena ljubav prema zavičaju, žar sretne ljubavi, slava mađarske prošlosti i herojstva, mudra životna radost te za njegovu liriku karakteristično veselje i u tuzi. To je pjesničko ovjekovječivanje životne radosti bačkih žitelja, koje u pjesmi, u vinu, luli, ciganskoj glazbi traži zaborav od sadašnjosti i snagu...“.¹⁸

Pohvale barunu Rudiću završavaju napominjanjem njegova izbora za počasnog akademika te se spominje kako su mu „tada živjela djeca rođena u drugome braku s Terezijom Vojnić: Josip i Petronela“.¹⁹ Prenosi da je Petronelin sin Antal umro 1879. (Jenő Temesvári, kako smo to već napisali, drži da je Antal bio sin njezina šurjaka), a Josip Rudić ml. je umro 1885. Njegova udovica Júlia Szászy kasnije se preudala za grofa Józsefa Telekija te „i danas živi u staroj kući u Aljmašu“.²⁰

Zsigmond Móricz pišući povijest Bačko-bodroške županije bilježi da je poslije smrti Lajosa Kossutha na županijskoj skupštini 31. svibnja raspravljano o dva vrlo važna pitanja. Prvo od njih bila je ostavina Josipa Rudića čije rješavanje se jako oduljilo i zakompliciralo uz brojne sudske sporove i podnesene zahtjeve za nasljeđivanjem. Autor, inače proslavljeni mađarski pisac, zaključuje da je nadasve zahvaljujući agilnosti podžupana Endrea Schmausza ovo pitanje na kraju riješeno na sveopće zadovoljstvo.

¹⁶ Isto.

¹⁷ Isto, str. 256.

¹⁸ Isto, str. 257.

¹⁹ Isto.

²⁰ Isto.

Iz Rudićeve ostavine osnovana je zaklada za potporu učenika i studenata.²¹ Od kamata na novčana sredstva iz zaklade baruna Josipa Rudića Aljmaškoga za godine 1912., 1913., i 1914. u iznosu od 6951 kruna 60 filira je Mađarska zemaljska udruga za primijenjenu umjetnost (*mađ.* Országos Magyar Képzőművészeti Társulat) raspisala natječaj za stipendiranje umjetničkih djela. Iz uvjeta natječaja iščitavamo da je nosila ime „stipendija zaklade pokojnog baruna Josipa Rudića i dodjeljivala se tijekom dvije godine (1913. i 1914.) svakoga siječnja i lipnja u jednakim iznosima. Mogli su je dobiti samo rođeni mađarski državljani u dobi od 24 do 34 godine koji su izložili svoja slikarska, kiparska ili arhitektonska djela na Zimskoj izložbi 1912./13. te su podnijeli pisanu molbu i priložili idejni i stvarni prikaz radova koje kane realizirati tijekom dvije godine njihova stipendiranja. Dodjeljivala se samo jednome umjetniku s ciljem da mu se osigura potpuna financijska samostalnost tijekom dvije godine, pa se tako može posvetiti stručnom i teorijskom usavršavanju.²²

Nagrada (*mađ.* Rudics-díj) se smatrala prestižnim priznanjem, a njen dobitnik za 1912. godinu bio je Zsigmond Kisfaludi Strobl (1884. – 1975.), koji je zahvaljujući dobivenim financijskim sredstvima proputovao zapadnom Europom (Firenca, Rim, London, Pariz), te je godinu dana kasnije kao laureat Rudićeve nagrade dobio i prvi posao za spomenik u Szentesu. Tako je stekao „ime“, pa ga je György Zala pozvao na umjetnički stol prestižnog *Japán kávéháza*, što se smatralo velikim priznanjem struke.²³ Kasnije nije postao samo jedan od najvećih mađarskih kipara već je slavljen i u međunarodnim krugovima. Najpoznatiji uradak mu je Kip slobode u Budimpešti.

Slika 3. Kip slobode u Budimpešti, djelo Zsigmonda Kisfaludija Strobla

²¹ Zsigmond Mórincz: A legújabb kor (1867-1906). In: Ede Reiszig: *Bács-Bodrog vármegye története*. Bács-Bodrog vármegye II. str. 277. <http://mek.oszk.hu/09500/09536/html/0003/5.html> (Pristupano 5. svibnja 2017.).

²² Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat pályázati hirdetései. Az 1912/1913. évi téli kiállításra. In: *Művészet*. Budapest. Ured.: Lyka, Károly, XI. god. br. 6. str. 245-248 (<http://www.mke.hu/lyka/11/245-248-kronika.htm>).

²³ László Kostyál: Kisfaludi Strobl Zsigmond (1884-1975) élete és művészete (doktorska disertacija). Eötvös Loránd Tudomány egyetem Bölcsészettudományi Kar, Budapest, 2012. str. 12. (<http://doktori.btk.elte.hu/art/kostyallaszlo/dissz.pdf>).

Slika 4. Grofica i barunica
Petronella Rudić²⁶

Barunica Petronela Rudić (grofica Imréné Szapáry)

Najviši rang iz obitelji Rudić ostvarila je Josipova kći Petronela Rudić Aljmaški (18. svibnja 1848. – 7. lipnja 1875. Ó-kígyós, Bekeška županija)²⁴, koja se udala za grofa Imrea Szapáryja i sukladno mađarskome pravu preuzela njegov naslov i ime, pa je tako postala grofica Imréné Szapáry (pridjevak – *né* znači supruga). O njezinu životu se malo zna, ali zahvaljujući radu Jenőa Temesvária ipak raspoložemo nekim činjenicama. Jenő Temesvári je fotografiju barunice pronašao u svome albumu fotografija uz članove plemenitaških obitelji mahom njemačkoga podrijetla, pa je tim tragom pokušao pronaći razlog zašto se ona nalazi u albumu. Pokušao je istražiti njezin kratkotrajni život. Iz toga izvora prenosimo nekoliko značajnih podataka.²⁵

Barunica se u Pešti 29. travnja 1872. udala za husarskoga satnika grofa Imrea Szapáryja (27. lipnja 1838. – 12. veljače 1878.) iz poznate grofovske obitelji Szapáry de Muraszombat, Széchysziget et Szapár te je tako postala i groficom.

Ono malo podataka što se o njoj zna proizlazi iz smrtovnice i novinskih napisa u svezi nesreće u kojoj je poginula u 27. godini života. List *Békésmegyei Közlöny* 10. lipnja 1875. na 3. stranici donosi kratku vijest: „Nakon polaganja temeljnog kamena novoga dvorca u Ó-kígyósu dogodila se nesreća kada je gošća grofa Frigyesa Wenckheima grofica Imréné Szapáry, rođena Nella Rudić, tijekom šetnje pala u jedan podrum i zadobila teške ozljede. Sada s dubokom tugom primamo žalosnu vijest da je mlada gospođa od te ozljede 7. ovog mjeseca preminula i prešla u bolji život. Pokoj vječni u najljepšoj dobi preminuloj plemenitoj gospođi!“²⁷

U smrtovnici se navodi da je preminula u trećoj godini braka, u 27. godini života 7. lipnja ujutro u pola šest. Obred posvećenja njezinoga tijela dogodio

²⁴ Naselje se danas zove Szabadkígyós i nalazi se 11 km udaljeno od županijskoga središta Békéscsabe. Od XVIII. stoljeća je zajedno sa susjednim mjestima činilo posjed grofovske obitelji Wenckheim, koja je upravo u ovome selu podigla svoj dvorac i imala majur. Najpoznatiji član obitelji je Béla Wenckheim, koji je 1875. bio ministar predsjednik Ministarskog vijeća (predsjednik mađarske vlade).

²⁵ Jenő Temesvári: *Rudics Petronella bárónő fotográfija*. http://temesvarijeno.blog.hu/2015/08/24/rudics_petronella_barono_fotografaja (3. svibnja 2017.).

²⁶ Rudics Petronella baronesse. Visit Portrait, 1866-1868. Dimenzija fotografije: 10,7x17 cm.

²⁷ Rudics Petronella bárónő fotográfija. http://temesvarijeno.blog.hu/2015/08/24/rudics_petronella_barono_fotografaja

Slika 5. Smrtovnica grofice Imréné Szapáry, rođene aljmaške barunice Petronelle Rudić, u Ó-Kigyósu, 7. lipnja 1875.²⁸

se u Ó-Kigyósu 9. lipnja u pet sati poslijepodne, pogreb je održan 10. lipnja u Gyöngyösu, a narednoga dana je služena sveta misa zadušnica u Gyöngyösu, Karácsondu, Bačkom Aljmašu, Kunbaji, Subotici i Ó-Kigyósu. Jenő Temesváry koji je na više internetskih linkova objelodanio svoje istraživanje, piše i da iz smrtovnice proizlazi kako grofica nije imala djece, ali da na 86. stranici knjige *A muraszombati és szécsiszigeti szapári Szapáry család története* (hrv. Povijest saparske obitelji Szapáry od Murske Subote i Szécsiszigeta) piše da je u braku grofa Imrea Szapárya i grofice Petronele Rudić rođen sin Antun (*mađ.* Antal) koji je umro u Pešti 18. rujna 1879. godine. No, Jenő Temesváry napominje da su autori knjige pogriješili, jer Antun nije bio njihovo dijete nego sin grofova brata Ivana Szapárya (1835. – 1926.) i Gabrielle Török (1846. – 1933.). Pronašao je i djetetovu smrtovnicu s nadnevkom rujna 1879. iz koje je razvidno da je ono umrlo u dobi od 11 mjeseci, dakle, rođeno je u jesen 1878. S obzirom na to da je grof Szapáry tragično preminuo u Jászberényu 12. veljače 1878. godine, on nije mogao biti ni sin Petronele Rudić, a niti njezina supruga grofa Imrea Szapáryja.²⁸

Autor je pronašao i fotografa Józsefa Borsosa, carskoga i kraljevskoga dvorskog fotografa iz Pešte. Bio je vrlo popularan slikar i fotograf (završio je studij primijenjene umjetnosti u Beču) u krugovima bečke aristokracije.

Barun Eötvös i Betty Rudić

Spomenimo na koncu da se uz Rudiće vezuje i ime baruna Józsefa Eötvösa (Budim, 3. rujna 1813. – Pešta, 2. veljače 1871.), pravnika i pisca, ministra bogoštovlja i javne prosvjete u Batthyányevoj i Andrásyjevoj vladi, predsjednika Mađarske akademije znanosti (1866. – 1871.) i prvoga predsjednika udruge *Kisfaludy Társaság* (1860. – 1867.). Bio je sin baruna Ignáca Eötvösa, carskoga i kraljevskoga komornika, mađarskoga kraljevskoga dvorskog podkancelara, unutarnjega tajnog savjet-

²⁸ Gróf Szapáry Imréné, született almási báró Rudics Petronella gyászjelentése, Ó-Kigyóson, 1875.június 7-én. (Forrás: Hungary Funeral Notices, 1840-1990.).

nika. On je na preporuku svoje obitelji 1836.–37. otišao na dulje putovanje po zapadnoj Europi (Njemačkoj, Nizozemskoj, Švicarskoj, Francuskoj i Engleskoj), a u mađarskoj historiografiji se smatra da je „obitelj Eötvös požurivala njegov odlazak u inozemstvo zbog Betty, čudesno lijepe kćeri *erčinske poštarice*“.²⁹ U prilog tvrdnji da je bio zaljubljen u tu djevojku, kći Antonije Rudić (udane Rédliné) koja se kasnije udala za nekoga Antunovića, a potom i Šomšića (znamo samo da se prezivala *Antunovitsné*, a kasnije *Somsichné*), spominje se barunova zabilješka u vlastitom dnevniku s nadnevkom 11. svibnja 1865. godine u kojoj piše: „Jučer sam se vratio iz posjeta šurjaku u Penteleu. Išli smo parnjačom i kada smo prolazili pokraj Erčina srce mi se stisnulo kao i uvijek. U mjestu se malo toga promijenilo... Tamo je nova kapela u kojoj počivaju moji baka i djed i zgrada pošte do koje sam kao dijete toliko puta odlazio i gdje sam s Betty ispod stabla breskve proveo toliko mnogo sretnih sati. Samo što se stablo ispod kojega smo kao djeca sjedili sada polako počinje sušiti baš kao i mi.“³⁰

Zoltán Ferenczi opisuje da je Betty bila visoka, smeđokosa djevojka, prava ljepotica koja je ovjekovječena u liku Julije u romanu *A karthauzi* (1839. – 1841.), možda najznačajnijem djelu mađarskoga romantizma. Djelo govori o ljubavi aristokrata Gustava i djevojke Julije iz građanskoga staleža. Razočarani aristokrat se odlučuje na redovništvo i odlazi u kartuzijanski red zavjetujući se na trajnu šutnju. Ne zna se o kćeri kojega Rudića se radi, ali je poznato da su u Erčinu (*hrv.* Jarčinu) živjeli Šokci (kasnije su se identificirali s nazivom Rac) i da se do polovice XVIII. stoljeća govorilo skoro isključivo hrvatskim jezikom. Barun Eötvös se 1842. u Pešti oženio s Ágnes Katalin Annom Rosty, kćerkom bekeškog podžupana iz plemićke loze Rosty. U braku im je rođeno petero djece od kojih je najpoznatiji Loránd (1848. – 1919.), fizičar, sveučilišni profesor i ministar po kojemu je nazvano najpoznatije mađarsko sveučilište ELTE.

Summary

Baron Josip Rudic Aljmaski (1792 - 1879) - about the 225th birth anniversary

Baron Josip Rudic Aljmaski was the most respected member of noble family Rudic. He was a lawyer, politician, poet and honorary member of the Hungarian Academy of Sciences in Budapest. He performed numerous duties, including that of a Supreme prefect. The work will also be about Joseph's daughter, Baroness Petronela Rudic (Countess Imréné Szapáry), a member of Rudic family who achieved the highest rank.

Keywords: noble family Rudic, Baron Josip Rudic Aljmaski, Countess Petronela Rudic

²⁹ Balázs Devescovi: Eötvös József élete anekdoták tükrében. <http://www.klauzal.hu/cikk/643.html> (pristupano 6. svibnja 2017.).

³⁰ Isto.